

nullo modo cognoverint ejusmodi cogitationes esse peccaminosas, hoc sensu non peccassent inhaerendo, ex supposito invincibilis ignorantiae: vel tantum significat, quod non habuerint sensibilem et actualem anxietatem iis inhaerendo, soleant tamen habere judicium tenue, quale habent perfecti artifices imperceptibiliter se reflectendo ad regulas artis, hoc sensu probabile indicium esset, quod error vincibilis fuerit, culpabilis secundum qualitatem materiae et finis.

CAPUT II. *De conscientia dubia et perplexa.*

§. 1. *Praeviae Quaestiones ad praesentem materiam.*

Quaer. I. Quid et quotuplex sit Conscientia dubia?

28. R. 1. *Dubium est suspensio judicij neutri parti assentientis*, vel ut alii: *Est suspensio intellectus circa utramque partem contradictionis.* Hinc conscientia dubia est, quae de actionis honestate haeret suspensa, ideoque proprie non est conscientia, quia stante dubio intellectus nec dictat actionem esse licitam, nec illicitam.

29. R. 2. *Dubium primo aliud est negativum*, quando intellectus manet suspensus ex defectu sufficientis motivi ad judicandum. Quando autem nullum omnino motivum occurrit, potius ignorantia, quam dubium vocatur a *Babenst.* T. 1. D. 3. a. 1. §. 1. n. 5. *Aliud est positivum*, quando intellectus est ideo suspensus, quia pro utraque parte habet sufficientia motiva, et hoc merito vocatur dubium prudens.

30. *Secundo aliud est dubium juris*, quando dubitatur de existentia legis vel ejus obligatione, aut legitima facultate agendi vel de legitimo actus valore. Ita *Laymann* de conscient. C. 5. n. 2. Juxta alios dubium juris est, quod versatur circa licitum vel illicitum, aut etiam circa validum aut invalidum operis. Aliud *dubium facti*, quando ambigitur, an aliquid factum sit, nec ne, an hoc modo, an alio, v. g. utrum votum sit editum, utrum aetas septenaria sit completa. *Laymann ibid.*

31. *Tertio* dubium dividitur in *speculativum et practicum.* *Pure speculativum* est, quod versatur circa rem secundum se tantum consideratam, et omnibus exutam circumstantiis, abstrahendo de operatione et praxi, v. g. si dubitetur, an valeat Baptismus collatus in nomine Christi: vel in quo essentia Sacramenti consistat. *Practicum* est, quod versatur circa rem exercendam hic et nunc, adeoque ut affectam omnibus circumstantiis, quando dubitatur de aliqua operatione humana, v. g. an nunc licitum sit mentiri. NB. Si dubitetur de aliqua operatione generatim praescindendo a circumstantiis particularibus, vocatur *dubium generale, speculativa et remote practicum*, ex communi usu etiam simpliciter speculativum, v. g. si dubites, an liceat die festo pingere, Sacrum omittere. Quando autem dubitatur de aliqua actione, vel omissione in particulari in his vel illis circumstantiis exercenda, vocatur *dubium particulare, proxime sive practice practicum*; ut si dubites, an tibi liceat hoc festo propter urgentem necessitatem laborare.

Denique sicut ignorantia et error, ita etiam dubium potest esse *vincibile*, si vinci ac deponi possit, aut *invincibile*, si non possit.

Q. II. Quid sit conscientia perplexa?

32. R. Est dictamen, quo intellectus judicat committi peccatum, quaecumque pars opposita eligatur, quarum tamen una necessario eligenda est v. g. putas te peccare, si hoc die festo, quo inservis aegroto, negligas Sacrum; simul judicas, te peccare, si audiendo Missam negligas aegrotum.

§. II. *Principia practica de Conscientia dubia.*

33. *Principium I. Nunquam licet operari cum conscientia practice dubia*, ideoque peccat, qui actu dubitat, an haec actio vel omissio sit licita, et tamen stante adhuc dubio agit vel omittit; et quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum, de quo dubitat. Ita *S. Thom.* Quodlib. 8. a. 13. *Th. Sanch.* L. 1. de Praecep. C. 10. n. 6., *Laymann* L. 1. C. 5. §. 1. *cum communi. Prob. prima pars.* Juxta Apost. ad Rom. c. 14. v. ult. *Omne quod non est ex fide* (h. e. quod non fit cum determinato judicio intellectus, licitum esse, quod hic et nunc agitur vel omittitur) *peccatum est*: atqui actio vel omissio, quae exercetur cum conscientia practice dubia, non fit ex determinato judicio: ergo. *Prob. II. utraque Pars:* Quisquis sciens ac volens se exponit periculo peccati formalis, peccat formaliter, et quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cuius periculo se exponit, juxta illud *Ecclesiast.* 3. v. 27. *Qui amat periculum in illo peribit:* atqui operans cum conscientia dubia amat periculum, et quidem proximum peccati formalis, huic libere se exponendo et eligendo actionem, de qua aequo credit, quod sit illicita ac licita: ergo. *Confirm.* Sic operans implicite et interpretative dicit: Volo hoc agere, sive licitum, sive illicitum sit, quod jam est contra regulas prudentiae, et virtualis contemptus divinae legis. Pariter, qui dubitat, an hoc agere sit mortale, et tamen agit; ita comparatus est animo, ut dicat: Etsi hoc agere sit mortale peccatum, tamen agam; ergo hoc ipso graviter peccat. Qui vero de veniali tantum dubitat, delinquit venialiter; qui in genere dubitat, an peccet, nullo modo apprehendendo, an graviter vel leviter, probabilius tantum peccat venialiter, *vide N. 14.*, et qui dubitat de furto sacrilego, committit furando sacrilegium.

34. *Principium II. Cum conscientia speculative dubia licet operari, dummodo operans practice judicet prudenter, se hic et nunc licite operari.* Ita *Scotus* in 4. dist. 30. q. 1., et alii Theologi communiter. *Th. Sanch.* l. c. n. 7. ad talem casum duo praesupponit: 1. ut sufficiens diligentia ad vincendum dubium speculativum adhibita sit, ne culpabilis sit ignorantia; 2. ut subsit rationabilis causa variandi practice dubium speculativum, quod deponi nequit. *Ratio principii* est: quia saepe, adhibita quacunque diligentia, non potest haberis judicium speculativum certum, et tamen practice, hoc est, in particulari potest formari prudens judicium, hoc vel illud in his circumstantiis esse licitum: ergo. *Antecedens declaratur a Babenst.* T. 1. Disp. 3. a. 1. §. 2. num. 11. *David* 1. Reg. 21. prudenter judicavit, propter extremam necessitatem famis licitum esse, comedere panes propositionis, quamvis iudicio speculativo sciverit, id Laico esse illicitum. *Judaei* 1. *Machab.* 2. prudenter judicarunt, licitum sibi esse propter instans periculum excidii Sabbatho inire praelium, quamvis cognoverint, praeliari die Sabbati in Lege esse prohibitum: ergo si cum iudicio speculativo de inhonestate actionis stare potest judicium practicum prudens de illius honestate, multo magis stare poterit cum dubio speculativo. *Confirm. I. ex S. Aug.* L. 22. contra *Faustum* c. 75. Subditus licet speculative nesciat, an bellum sui Principis sit justum, in particulari tamen judicare potest prudenter, licitum sibi esse sub Principe suo militare. *Confirm. II. ex cap. Dominus*, de secundis nuptiis. *Mulier*, quae bona fide contraxit matrimonium, si postea superveniat dubium de valore matrimonii, potest in particulari prudenter judicare, hic et nunc licitum sibi esse, debitum reddere. Ergo stante dubio speculativo, fieri potest dictamen practicum prudens de honestate actionis. Ergo et ipsa actio est honesta.

Quaer. I. Ex quibus potissimum regulis possit deponi dubium juris.

35. R. Regulae universales a *P. Stoz.* L. 1. P. 5., *P. Elbel*, aliisque collectae sunt: *Prima Reg.* *Sequendo vere probabilem sententiam*, ut dicetur §. seq. *Secunda Reg.* *Melior est in dubio conditio possidentis*, hoc est, si rem aliquam *bona fide* possideas ut tuam, postea vero incipias dubitare, an vera tua sit, an aliena, et post diligentem inquisitionem non possis deprehendere veritatem, vi hujus principii recte te resolvis, quod stante dubio speculativo possis ea re uti tanquam tua. Desumitur hoc principium ex reg. 65. juris in 6.: *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.* Valet autem haec regula non tantum in materia justitiae, ut affirmat *Communis*, sed etiam aliarum virtutum, v. g. temperantiae, obedientiae, religionis etc., *perse loquendo, et seclusa lege positiva*, quae expresse aliud statuat in casu particulari. Ita *Th. Sanch.* L. 1. Decal. C. 10. n. 11. *Suar.* 1. 2. T. 3. D. 12. S. 5. n. 8. *Terillus* hic q. 23., *Stoz.* L. 1. P. 1. *Sporer* n. 75. hanc sententiam nunc receptam vocat contra *Azor, Elizalde, Camargo*, et alios. *Ratio* est: ideo in materia justitiae melior est conditio possidentis, quia possessor praeter jus dubium, quod habet aequale cum non possessore, simul habet titulum certum possessionis: atqui etiam in materiis aliarum virtutum praeter dubiam obligationem habetur certus titulus possessionis pro libertate: ergo etiam in materia aliarum virtutum stante dubio v. g. de existentia legis, voti etc. melior est conditio possidentis, nempe libertatis. *Confirm.* Ideo juxta ipsos adversarios in dubio negativo (quando scilicet nulla ratio gravis affirmandi, vel negandi legis existentiam circa materias aliarum virtutum occurrit) melior est conditio libertatis, tanquam possidentis, quia lex negative dubia non est sufficienter intimata dubitanti, et quia obligatio sequendi tutiorem in ejusmodi dubiis est valde difficilis, occasio scrupulorum, et peccatorum formalium, atqui haec omnia probant pariter pro dubio positivo: ergo.

36. *Tertia Reg.* Ad deponendum dubium juris etiam servit *auctoritas doctorum virorum: exemplum bonorum: tolerantia legislatoris: consuetudo universalis Ecclesiae, et praxis Ecclesiasticorum tribunalium.*

Quær. II. Ex quibus potissimum regulis possit deponi dubium facti?

37. R. *Prima* est: *In dubio factum non praesumitur, sed demonstrari debet.* Desumitur ex *L. in bello, ff. de captivis et postliminio reversis.*

38. *Secunda:* *Quando autem aliquid factum est, praesumptio est pro valore actus.* Intellige; si factum principale sit certum, et dubitetur tantum de accessorio, quod faciendum erat: tale accessorium praesumitur, v. g. audivistis Missam, dubitas, an attente, praesumitur attentio. Desumitur ex *L. in contrahenda, ff. de reg. jur.* *Factum in dubio praesumitur, si illud de jure faciendum erat, vel communiter fieri solet, aut ex natura rei inesse videatur.* *Laymann* de conscient. c. 5. num. 30., ubi addit, quod factum etiam praesumatur, si haec praesumptio sit favorabilis ei, qui factum affirmat: magis enim est, ut existimemus, munus suum recte obiisse, atque in eo, quod egit, nihil necessarium omisisse. Delictum autem et defectus non praesumitur, sed demonstrari debet. Exempla occurunt in resol. cas.

Q. III. Unde colligendum sit, quaenam pars sit in possessione?

39. R. Ex principiis *Suaresii de LL.* L. 6. C. 8. *Bardi Discept.* 5. C. 5., *Mezger Tr.* 5. D. 12. art. 3., et plurimorum RR. I. *In dubio juris* attendendum est, an illa pars quae potest inducere obligationem et arctare libertatem, sit certa, vel prior ante exortum dubium; tum pro lege et obligatione stat possessio: v. g. dubitas post diligens examen de existentia legis aut juramenti, vel de essentiali requisito ad legem, an sit promulgata; non obligaris lege et juramento, quia tua libertas est in possessione: cer-

tum enim est, quod ante legem et juramentum fueris liber: certa autem libertas per legem aut juramentum dubium non tollitur.

Econtra si dubites, an lex casset, an consuetudo legitima sit abrogata, possessio est pro lege et consuetudine; hae enim sunt certae, et ante exortum dubium erant, cessatio autem incerta est, uti et abrogatio.

II. *In dubio facti* attendendum est, pro qua parte stet praesumptio juris et fori externi; nam pro illa etiam stabit possessio. At *pro qua parte stat praesumptio?* R. Pro illa, quae onus probandi in aliam rejicit. Vel iterum, ut supra, quae est certa, et prior exorto dubio, vel saltem magis favorabilis dubitanti de facto, ut n. 38. ex *Laymann* dixi: v. g. post diligens examen dubitas, an juramento satisficeris? possessio est pro juramento, hoc enim certum est: onus autem probandi, quod satisficeris, tibi incumbit; adeoque manes obligatus, nec enim debito certo satisfit per solutionem incertam.

Principia practica de Conscientia perplexa.

40. 1. Dubius ex obligationibus et praceptis contrariis, sive perplexus de opere postea faciendo, tenetur adhibere media, v. g. exquirere aliorum consilia, si possit, ad tollendam perplexitatem, priusquam tempus operis exequendi adveniat: quivis enim tenetur adhibere media evitandi illud, per quod putat Deum offendit.

1919 2. Si non possit inquirere, vel post inquisitionem maneat perplexus, consideret (quantum tempus patitur) utrum ex duabus videatur minus malum, illudque eligat, et non peccabit; exercite enim tolletur perplexitas hoc dictamine pratico: ex duabus malis minus eligendo non pecco.

3. Si utrumque videatur aequa grave, non peccabit, quidquid egerit ob defectum libertatis. *Laymann* de *Consc.* Cap. 4. sub fin. *Henriquez.* L. 12. C. 6. n. 7.

Addit *La Croix* hic. n. 86., si perplexus sciat, unam partem esse peccatum, et dubitet, an altera sit peccatum; si utrumque sit aequale, tenetur eligere id, de quo dubitat: quia, qui eligit tantum dubium, magis recedit a malitia, quam qui eligit certum peccatum.

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I.

Abraham Neo-Catholicus se accusat: 1. *Dubitavi saepius de reali praesentia Christi in Eucharistia, cogitando de doctrina Calvinistarum, et quaerendo in Catechismo probationes hujus articuli fidei.* 2. *Festo S. Burchardi, specialis Patroni Franconiae, videns multos properare ad templum, dubitavi, an non sit obligatio audiendi Missam: ulterius non inquisivi, sed omisi Sacrum, cogitans, tantum esse scrupulum.*

41. Q. I. An dubium Abrahami fuerit vere tale, et peccaminosum? R. Cogitando praecise, et inquirendo proprie non dubitavit, nec peccavit; dubium enim non est mera apprehensio partis oppositae, alias, quisquis tentaretur in fide, dubitaret. Neque etiam inquisitus arguit dubium de se, alias Doctores conquirentes argumenta ad stabilendam fidem, dubitarent. Dubium autem proprie superaddit talem animi dispositionem, qua dubitans explicite vel implicite putet, alterutram partem esse incertam. Adeoque peccasset Abraham, si motiva veritati revelatae opposita ita perpendisset, ut propter illa assensum fidei suspendisset, et saltem virtualiter judicasset, motiva credendi non esse majoris momenti, quam sint motiva contraria. Ita *La Croix* de *Consc.* num. 70.

42. Q. II. An Abraham recte deposuerit pro beneplacito suo dubium?

R. Negative; quia contra dubium prudens per solum affectum et beneplacitum voluntatis sine rationabili motivo, nec ulterius inquirendo in veritatem, non potuit habere prudens dictamen, imo adhuc se exposuit periculo peccandi. *Ex principiis Tabernae* T. 2. c. 2. q. 5. Aliud foret, si dubium sine ratione temere conceptum esset, tum potuisset sine nova ratione deponi, uti contingit in scrupulis veris. *Busemb. de Consc.* c. 2. Dub. 1.

43. Q. III. Quomodo debeat dubium practice deponi? R. Qui dubitat de obligatione aliquid praestandi, tenetur adhibere moralem diligentiam ad cognoscendam veritatem, et obligationem legis, alias operando peccabit ex ignorantia culpabili. Si per inquisitionem necdum possit deponere dubium speculativum, consultum quidem foret et tutissimum, praestare illud, de cuius praestandi obligatione dubitat; vel omittere id, quod prohibitum esse sub dubio timet; nihilominus poterit se practice resolvare in alteram partem contra dubium speculativum per prudens judicium reflexum, facile etiam rudibus obvium: v. g. dubito quidem an hodie sit obligatio audiendi Sacrum, sed quia mihi de hac obligatione satis non constat, nec possum experiri, an illa existat, ea non teneor, utpote quam invincibiliter ignoro, ideoque non pecco, hodie omittendo Sacrum. Ita A. A. n. 34. cit. Si vero maneat dubium speculativum ex eo, quia vel non potest, vel non vult inquirere in veritatem, neque etiam possit aut nolit dictamen practicum dicto modo facere, tenetur operans eligere partem tutorem. *Ratio* est: quia, si dubio non deposito eligeret id, quod est minus tutum, exponeret se periculo peccandi formaliter. Huc pertinet regula juris ex cap. ad audentiam, *in dubio tutior pars est eligenda*.

CASUS II.

Adamus nocte praecedente diem Cinerum cum suis domesticis animose adhuc carnes comedit, quamvis dubitet, an non jam esset hora duodecima, adeoque dies jejunii jam inceperit. Alias protraxit coenam usque ad seram noctem; altera vero die volens accedere ad S. Communionem, dubitat, an non post horam duodecimam adhuc semel biberit? quaerit igitur ex Confessario, an liceat sibi accedere ad sacram mensam?

44. Quaer. I. An Adamus peccaverit comedendo carnes, dubius de die jejunii jam inchoato? R. Si practice non deposuerit dubium, peccavit juxta dicta num. 33.; si vero post sufficientem inquisitionem, permanente dubio, practice se resolverit ex eo, quod sit in possessione suae libertatis, cum habuerit jus certum comedendi carnes ante exortum dubium usque ad initium diei jejunii, quo jure non potuit privari per dubium de finito tempore, non peccavit.

45. Ex eodem dictamine is, qui post sufficientem inquisitionem dubius est, an attigerit annum vigesimum primum, quo incipit obligatio jejunandi, prudenter se resolvit, quod non obligetur ad jejuniuum.

46. Econtra dubius, an compleverit annum vigesimum primum aetatis, tenetur abstinere a suscipiendis sacris ordinibus; quia lex Canonica, quae ante completos certos annos prohibet ordinari, certa est, et in possessione; incertum vero, an completi sint anni requisiti: ergo.

47. Eodem modo qui dubitat ipsa die jejunii, an audita sit hora duodecima noctis, debet abstinere ab esu carnis, quia dies jejunii adhuc est in possessione; incertum vero, an finita sit cum die obligatio jejunii.

48. Pariter senex dubius, an compleverit annum sexagesimum (ex supposito, quod tum incipiat relaxatio jejunii) tenetur adhuc jejunare; quia obligatio jejunii usque ad hunc annum caeteris paribus certa est, incertum vero, an is attigerit hunc annum, et consequenter etiam incertum, an

finita sit obligatio jejunandi. Ita *Laymann de Consc.* c. 5. §. 4., et cum eo plerique TT.

49. Quaer. II. An Confessarius debuerit dissuadere S. Communionem? R. Praecise propter dubium non debuit dissuadere, quia impedimentum dubium Adamo non potest tollere jus certum: atqui impedimentum fuit dubium, jus vero ad S. Communionem accedendi certum: ergo. Idem de sacerdote in simili casu dubio respondent *Laymann* 1. c., *Dicastillo* tom. 1. de Sacram. T. 4. a num. 284., *Cardenas* in 1. Cris. Theol. T. 3. de Leg. D. 26. n. 87., quod etiam ex sola devotione sacrificare possit. *Ratio ulterior est*, quia lex Ecclesiastica praecipiens, ut sacerdos celebret, vel alias communicet jejunus, non videtur tam arte constringere velle conscientias maxime in dubio facti, quod aliunde non praesumitur. Idem est respondendum iis, qui dubitant, an non inter lavandum guttam aliquam deglutierint.

50. Nec dicas cum Sanchez, quod sacerdos dubius propter reverentiam Sacramenti teneatur partem tutorem eligere. Nam juxta dictamen practicum nulla est obligatio legis Ecclesiasticae: ergo etiam nulla irreverentia. Aliud foret, si dubitaretur de aliquo, quod ad substantiam Sacramenti pertinet, et ab Ecclesiae voluntate non dependet. Vide Propos. primam ab Innocentio XI. damnatam.

Dixi in resp. praecise propter dubium; quia ejusmodi bibuli, qui saepius medias noctes consumunt bibendo, ex eo merito arcentur a S. Communione, quia mane ob turbatum caput minus dispositi sunt ad devote communicandum.

CASUS III.

Almachius sutor dubitat die jejunii, an propter labores suos ordinarios ab obligatione jejunii sit excusatus: consultit Cajum vicinum fabrum qui respondeat, quod labores quieti sutorum et sartorum non excusent ab obligatione jejunii: contrarium reponit adstans sartor. Hinc Almachius dubius, ut ante, domum revertitur.

51. Quaer. An Almachius, manente excusatione dubia, debuerit jejunare? R. Affirmative: excusatio enim incerta non tollit obligationem certam jam existentem ante exortum dubium. Vide dicta n. 35.

CASUS IV.

Anna honesta matrona, dum se ad confessionem praeparat, peccati mortalis olim commissi recordatur, dubiaque haeret, an illud unquam fuerit confessa. 2. Dubitat, an in proxima confessione dolorem elicuerit.

52. Quaer. I. An teneatur Anna peccatum grave olim commissum, de quo dubitat, adhuc confiteri? R. *Laymann de Consc.* c. 5. n. 37. cum Sanchez L. 1. Moral. c. 10. n. 71. Ex supposito, quod non sit merus scrupulus, neque etiam probabiliter possit judicare, quod illud confessa sit, adhuc teneatur confiteri; quia habetur certa conscientia peccati, certa etiam est lex confitendi, dubia autem confessio facta; ergo certa lex confitendi manet in possessione. *Bardi* p. 4. c. 11. §. 2.

53. Quaer. II. An prudenter Anna possit praesumere, quod in proxima confessione elicuerit dolorem? R. Cum *La Croix* hic n. 90. Potest ita presumere. Cum enim confessio sacramentalis tanquam actus principalis certo positus sit, judicare prudenter potest omnia essentialia ad confessionem fuisse posita. *Idem* n. 91. cum *Stoz* L. 1. n. 150. generaliter monet: quando omnia externa in confessione, oratione, promissione et similibus posita sunt, actus interni in dubio recte praesumuntur, praesertim ex eo capite, quia in dubio standum est pro valore actus, nisi accedit fortior praesumptio in oppositum. Hinc praestat attendere in tali casu ad statum animae;

si enim homo alias ordinarie pro sua salute solitus sit, et soleat debitam praeparationem praemittere ad digne suscipienda Ss. Sacraenta, merito talis potest hic et nunc praesumere, quod omnia praestiterit. Secus, si quis perfunctorie tantum soleat ad Sacraenta se praeparare, et sciat, quod templum vix ingressus ad confessionale properet, ut cito absolvatur, talis ex propria conscientia fortior habet praesumptionem in oppositum, et vix ex ratione prudenti poterit judicare, quod dolorem elicuerit. *De peccatis dubiis vide P. II. de Sacram. Poenit.*

CASUS V.

Alexius firmissime decrevit, quotidie recitare rosarium in honorem B. Virginis; postea dubitat, an fuerit votum, an propositum. 2. Idem promisit, se daturum singulis hebdomadis Lazaro florenum, postea facti poenitens, dubitat an habuerit animum se obligandi, an tantum fingendi misericordiam. 3. Pridem etiam vovit religionem; dubius autem est an habuerit sufficientem deliberationem, forte ex defectu usus rationis in tenera aetate, ideoque repetit votum; postea iterum dubitat an voverit religionem strictiorem.

54. Quaer. I. An Alexius dubius de voto recitandi rosarium obligetur ad illud recitandum? R. Negative, quia factum principale non praesumitur, sed probari debet. Vide n. 37. et 38. Arguitur etiam ex *L. Quidquid 39. ff. de verb. obligat.* Quod quidquid adstringendae obligationis est, in nisi palam verbis exprimitur, omissum intelligendum est, ac fere secundum promissorem interpretamur: quia stipulatori liberum est, verba haec concipere. *Suarez L. 4. de voto c. 5., Laymann de Consc. dub. c. 5. §. 4. n. 31., Sporer n. 84.* vocat hanc sententiam communio rem, et in praxi tutam, contra *Azor, Cordubam, et alios.*

55. Excipe hic a regula communi de facto principali non praesumendo, sed probando dubium commissi homicidii, in quo dubitans habetur irregulare, ex cap. *Significasti l. 5. Decret. tit. 12. de homicid. volunt. et cas.*

56. Sed quid, si dubius advertat, animum magis inclinari in eam partem, quod voverit? Respondent idem: quamdiu incertus est post debitam inquisitionem, non tenetur. Imo juxta *Sanchez L. 1. in Decal. c. 10. n. 37.* etsi rationes oppositae videantur probabiliores, quamdiu tamen dubius habet rationes vere probabiles, quod non voverit, praevalet possessio certae libertatis.

57. Q. II. An quoad secundum dubium censeatur fite tantum promisso? R. Ex supposito, quod constet de promissione facta, praesumendum est serio promisso: in dubio enim quivis potius praesumitur recte promisso, quam nugatorie tantum. *Sporer l. c.*

58. Q. III. Quid ad tertium dubium de sufficiente deliberatione ex defectu aetatis? Respondet *Sanchez L. 4. in Decal. c. 1. n. 14.* Si votum fuerit factum post completum septimum aetatis annum, praesumitur adfuisse sufficiens usus rationis; secus, si ante. Quando autem de hoc etiam dubitatur, an ante vel post septimum aetatis annum votum fuerit emissum, ibidem *Sanchez* ait, standum esse pro voto. *Sporer* tamen n. 87. sub fin. cum *Palao et Tambur.* probabile affirmat esse contrarium, quia, si dubitetur de aetate et simul de sufficienti deliberatione, dubium est de aliquo constitutente essentia voti non facile praesumendo in tenera aetate. Aliud est in adultis, juxta *Laymann,* in quibus adest usus rationis et communis praesumptio sufficientis deliberationis, cum semper praesumatur mens verbis concordare: ergo stante hac praesumptione communi pro valore voti, pro voto stat possessio, non pro libertate.

59. Q. IV. An vi ultimi voti teneatur ingredi religionem strictiorem.

R. Cum citatis AA. potest eligere minus strictam, quia in hoc dubio possessio stat pro libertate quoad electionem. *Spor. n. 89.*

60. Porro observa I. Si quis sit immemor verborum voti sui, et post adhibitam diligentiam adhuc dubius sit de quantitate vel qualitate rei promissae, v. g. eleemosynae, non tenetur ad maiorem quantitatem, vel qualitatem praestantiorum, sed ad utilem, per quam absolute verificatur promissum. Ita teste *Wiesner* doctrina communis. *Vide c. exparte 18. l. 3. Decret. tit. 39. de censibus. Excipe tamen:* nisi aliter ferat consuetudo; nam ex hac optime intelligi potest intentio voventis. Unde si quis voveret Ecclesiae dare calicem, non satisfaceret dando plumbeum vel ligneum: horum enim usus non est in Sacrificio Missae.

61. II. Si quis sit memor verborum voti, promissio in dubio intentionis dijudicanda est secundum communem eorum sensum. Addit *Laymann* cap. 3. de voto n. 3. qua verborum proprietate, vel communi acceptatione observata, neque materia voti repugnante strictam potius, quam amplam voti atque juramenti interpretationem in dubio fieri convenit, ibique hanc doctrinam vocat communem. Hinc qui absolute dixit: Voveo castitatem, obligatur ad perpetuam; quia (ut ait *Gobat*) haec verba intelligi solent de perpetua. Qui dixit: Voveo castitatem et religionem, censetur vovisse castitatem principaliter et independenter a religione. Qui vero solam religionem expressisset in voto, et dubitat, an voluerit se etiam ad castitatem obligare, vel qui memor est suae intentionis, quod ad castitatem voluerit se obstringere, dubitat autem, an dependenter aut independenter a religione, non obligatur ad castitatem extra religionem; sola enim religio expresse promissa est, et qui se ad utramque aequae principaliter vult obligare, solet utramque exprimere. *Sanchez* l. 4. op. mor. c. 13. et c. 16. n. 114. *Sporer* de Consc. dub. n. 89.

62. III. In dubio de intentione, an quis voverit aliquid sub peccato mortali vel veniali, judicandum est secundum materiam voti, quia quisque promittens praesumitur tali modo se obligare voluisse, sicut rei promissae natura postulat. *Laymann* de voto c. 3. n. 3. Haec si sit valde notabilis et gravis, obligatur sub mortali: si exigua, sub veniali: si ex materiae quantitate aut ex vi verborum id non possit desumi, probabilius obligatur tantum sub veniali; in dubio enim omnibus consideratis manente praesumendum non est, quod quis obligationem gravem sibi voluerit imponere. *Sporer* ibid.

63. IV. Dubius an votum impleverit, tenetur adhuc implere: certa enim obligatio non tollitur solutione dubia. Idem est judicium, si dubitetur, an sit dispensatum in voto, vel an illud sit irritatum. *Vide n. 39. et infra de voto specialiter.*

CASUS VI.

Anonymous copulam habuit cum Ancilla: paulo post eamdem carnaliter cognovit Amnon. Ancilla parit filium, dubia an impraeagnata ab Anonymo, an ab Amnone.

64. Quaer. An uterque teneatur alere prolem? R. Cum *Palao* de Consc. dub. puncto 5. n. 15. *Vasquez* 1. 2. Disput. 66. c. 8. n. 7., *Azor* l. 2. Institut. mor. c. 19. q. 8. Probabilius uterque tenetur pro rata, et aequaliter alere spurium. Delictum enim est certum, necessitas alendae prolis etiam certa est; excusatio autem utriusque incerta. Addit *Dicastillo*: cum dubium sit, uter duorum pater illius sit, iniquum est, ut a neutro accipiat alimenta; et praeterea aequitas non patitur, ut unus solvat et alter sit immunis. Contrarium quidem defendit *Lugo* T. 1. de Just. d. 13. sect. 2. ex eo quod, licet constet de delicto, dubium tamen sit, uter eorum obligationem con-

traxerit, ac proinde melior sit conditio possidentis utriusque res suas: sed primae sententiae farent plures AA. et in praxi longe tutior est.

65. Idem respondet Laymann L. 3. de Just. Tr. 3. p. 3. c. 14. n. 3. de adultero, qui in utramque partem probabiliter dubius est, utrum proles a se genita sit, nec ne: quia si constet delictum admissum fuisse, praesumptio esse solet contra nocentem, ut ipsi probatio incumbat, exinde nullum damnum provenisse eorum, quae suapte natura consequi solent. Contrarium ut probabile defendant Sotus, Navarrus, Lessius, et alii ex hac ratione: filius in dubio legitimum se reputare potest: ergo etiam adulterio ita praesumere. Reponit Laymann l. c. Innocentia quidem et favor filii omni jure id meretur, ut legitimus censeatur, donec demonstretur illegitimus, cum hactenus fuerit in possessione filiationis; at vero constat, adulterum injustam causam fuisse, ut maritus alimenta praebeat filio tanquam certo, qui tamen re ipsa dubius est; quod damnum pretio aestimabile marito compensari debet; quod damnum licet adhuc incertum sit, cum tamen adulterio libere se exposuerit ejus periculo, non videtur in praxi mitius pro eo praesumendum esse.

66. Advertendum tamen, quod adulterio saepe excusat vel in totum vel ex parte a restituione, quando damnum ab adulterio compensatum iri satis probabiliter creditur, vel quando restitutio fieri non potest absque periculo vitae vel gravi dispendio famae etc. ibid. Laymann n. 2.

CASUS VII.

Agatha dubia demorte prioris mariti contraxit matrimonium cum Titio. Anxia confugit ad Confessarium, eique dubium adhuc manens aperit.

67. Quaer. I. An Agatha possit reddere et petere debitum? R. Non licet ei debitum petere, tenetur tamen illud reddere marito, qui eam bona fide duxit. Ita resolvitur c. Dominus L. 4. Decret. tit. 21. de secundis nuptiis. *Ratio primi* est: quia jus petendi debitum non acquiritur, nisi per matrimonium bona fide contractum, et bonae fidei possessionem: atqui Agatha mala fide contraxit matrimonium: ergo. *Ratio secundi* est: quia Titius ratione matrimonii bona fide initi est possessor bonae fidei: ergo habet jus utendi re quam bona fide putat esse suam, adeoque jure petendi debitum non debet privari ob malam fidem alterius, quamdiu non constat, matrimonium esse nullum. Laymann de Consc. c. 5. §. 3. n. 23.

68. Neque obstat, quod Agatha reddendo debitum se exponat periculo fornicationis: quia post diligentem inquisitionem remanente dubio, est tantum peccatum materialiter tale: major autem est obligatio non irrogandi injuriam certam alteri, quam vitandi periculum fornicationis materialis.

69. Quaer. II. Quid? si dubium oriatur de impedimento post matrimonium ab utroque coniuge bona fide contractum? R. Pars dubitans tenetur reddere debitum parti non dubitanti, imo juxta Sanchez L. 2. de matrim. Disput. 41. q. 4. n. 45. Laymann loc. cit n. 24. licitum est conjugi debitum petere. Nam dubium superveniens bonae fidei possessori obesse non debet: praeterea iniquum videtur, ut propter dubium post bonam fidem superveniens et post debitam inquisitionem persistens amittatur jus legitime acquisitum.

CAPUT III. De Conscientia Probabilis, sive de recto usu Sententiae Probabilis.

§. I. Praenotanda circa praesentem quaestionem.

70. Nota 1. Opinio (juxta s. Thom. 1. p. q. 79. art. 9. ad 4.) significat actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine

alterius. Haec tamen formido non semper est actualis, sed radicalis. *Conscientia probabilis* est dictamen deductum ex opinione vel sententia probabili de honestate actionis. Duplex hic movetur quaestio inter Theologos: 1. An liceat sequi opinionem *vere probabilem* libertati farentem in consortio *aequa probabilis* farentis legi, seu tutioris? 2. An liceat sequi probabilem stantem pro libertate, etiam in consortio probabilius stantis pro lege? Ad statum quaestiones utriusque melius intelligendum praenotandum est.

71. II. *Licitum* est quod nulla lege prohibetur. *Illicitum* quod aliqua lege prohibetur, ne fiat. *Tutum* quod removet a periculo. *Tutius* quod magis removet. *Triplex* autem hic periculum attenditur, scilicet errandi, peccandi et damni incurriendi. Ideo etiam *tutum* tripliciter consideratur: tutum ab errore, a peccato et a damno. Porro *Error* aliis est *materialis*, diciturque assensus mentis, qui revera opponitur certae veritati, quae tamen non cognoscitur, nec cognosci debet aut potest. Alius *Error formalis*, estque assensus mentis scienter approbantis verum pro falso, vel falsum pro vero. Pariter *Peccatum materiale* est actus, qui aliqua lege vere prohibetur, seu qui opponitur certae legi, ita tamen, ut prohibitio vel haec oppositio non cognoscatur, nec cognosci debeat aut possit. *Peccatum formale* est actio contra legem, quae vel vere existit, simulque scitur existere, vel debet et potest cognosci existere, vel saltem existere reputatur. Opinio nec est error materialis nec formalis: non materialis, quia opinio non versatur circa certo falso, sicut error: non formalis, quia licet opinio sit assensus datus uni parti cum formidine de opposita, non tamen est assensus mentis scienter approbantis verum pro falso, vel falsum pro vero, sicut error formalis. Ad datam definitionem opinionis semper respiciendum, quia saepe nomen opinionis tum a ss. PP. tum ab antiquioribus Scholasticis sumitur pro levi credulitate, vel apparenti persuasione qualcumque. Denique assensus opinionis non est firmus et perfectus; intellectus enim perfecte assentiri non potest ei parti, quam formidat esse falsam. Firmum autem assensum tantum causat certitudo et evidencia.

Opinio probabilis est judicium ex se quidem fallibile, nixum tamen absolute et comparative gravi motivo, scilicet tali, quod virum prudentem possit movere ad assensum; vel (ut *Thyrsus Gonzalez* ait) quae concipitur ob motivum talem praeseferens apparentiam veritatis, ut ob illud vir prudens sine ulla praecipitatione judicet esse veram, licet cognoscat, non repugnare quod sit falsa. *Probabilior* est, quae nititur uno vel pluribus motivis gravioribus, ideoque adhuc facilius movere potest ad assensum, non tamen excludit vi sui motivi omnem prudentem formidinem, hoc ipso quod adhuc maneat intra limites probabilitatis. *Tenuiter probabilis* est (juxta *Cardenas* Dissert. 4. c. 5. in propos. 3. Innoc. XI.) de cuius probabilitate adhuc merito dubitatur. *Viva* in eamdem propos. 3. n. 7. ait: *Nomine* opinionis tenuiter probabilis venit opinio, quae tenuiter inclinat intellectum ad assensum. Juxta alios cum *La Croix* de conc. n. 119. tenuiter probabilis opinio est, quae nititur tam levi fundamento, ut non mereatur assensum viri prudentis, licet nondum aperte falsa sit. *Improbabile* dicimus illud, quod vel destituitur fundamento gravi, vel etiam contra se habet motivum certum. Sic etiam *temerarium* hic dicimus, quod nullo motivo gravi, *prudens* vero quod motivo gravi ac solido nititur. *Opinio probabilissima* est assensus nixus motivo, licet nondum certo, tamen respectu motivorum oppositae partis maximo. *Aequa probabilis* est, quae nititur motivo aequali, atque opposita.

72. III. Motivum *absolute grave* dicitur, quod secundum se et abstracto a motivis partis oppositae movere potest intellectum prudentis viri